

En politik du kan lita på

Budget- och regionplan 2025-2027

Revidering november 2024

Vänsterpartiet Dalarna
dalarna.vansterpartiet.se
vansternivarden.se/dalarna

Innehållsförteckning

1. En politik du kan lita på.....	3
2. Klimatbudget i ett klimatnödläge.....	4
2.1. Koldioxidbudget (ton CO2e).....	6
3. Ekonomisk budget och flerårsplan.....	7
3.1. Förutsättningar & utmaningar.....	7
3.2 Handlingsplan.....	7
3.2.1. Minska sjukskrivningar.....	7
3.2.2. Skattesats.....	8
3.2.3. Förenklad administration med slopad intern marknad.....	8
3.2.4. Pausa uppräknig av politiska arvoden.....	8
3.2.5. Kloka kliniska val (KKV).....	9
3.2.6. Klimatåtgärd enligt koldioxidbudget.....	9
3.3. Ekonomiskt resultat.....	10
4. Regionstyrelsen.....	11
4.1. Bort med marknadsfilosofin.....	11
4.2 Fastighetsberedningen.....	12
4.2.1. Akademiskt tandvårdshus.....	12
4.3. Vårdval.....	13
4.3.1. Slopat nystartsbidrag i vårdval primärvård 2025.....	13
4.3.2. Sistashandsansvaret.....	13
4.3.3. Listningstak.....	14
4.4. Lönesatsningar.....	14
5. Hälso- och sjukvård.....	15
5.1. Vår gemensamma välfärd är vår styrka.....	15
5.2. Den geografiska ojämlikheten.....	16
5.3. Tidningen 1177.....	16
5.4. Psykiatri.....	16
5.4.1. Barn- och ungdomspsykiatri (BUP).....	16
5.4.2. Samordna insatser.....	17
5.6. Primärvård.....	17
5.6.1. Sänkta patientavgifter.....	17
5.6.2. Hälsosamtal.....	18
5.7. Privatiseringar.....	18
5.7.1. Stoppa användandet av hyrpersonal.....	18
6. Tandvård.....	20
6.1. Patienter.....	20
6.1.1 Tandvård till unga vuxna.....	20
6.2. Personal.....	21
6.3. Sjukresor.....	21
7. Kultur och bildning.....	23

7.1. Kulturpris och stipendier.....	23
7.2. Besparingen är liten och konsekvensen för stor.....	24
7.3 Förstärkt demokratiarbete.....	24
7.4 Ekonomi.....	25
8. Regional utveckling.....	26
8.1. Kompetensförsörjning.....	26
8.2. Infrastruktur och näringsliv.....	27
8.3. Dalastrategin 2030.....	27
8.4. Klimatprotokoll.....	27
9. Regionservice.....	28
9.1 Vårdnära service (VNS).....	28
10. Kollektivtrafik.....	29
10.1. En zon - ett pris.....	29
10.1.1 Vänsterpartiets förslag.....	30
10.2. Egen regi.....	30
10.3. Avgiftsfritt sommarlovskort för unga.....	31
10.4. Ekonomi.....	31
11. Sammanfattning.....	32
12. Budgetsiffror.....	34

1

¹ Det som är **gulmarkerat** samt skrivet i kursiv stil är de revideringar som gjorts sedan budgeten lades i juni 2024.

1. En politik du kan lita på

Vänsterpartiet är ett socialistiskt, feministiskt och antirasistiskt parti som vilar på ekologisk grund. Vi är en del av arbetarrörelsen och vårt mål är att förverkliga ett samhälle grundat på demokrati, jämlikhet och solidaritet. Vi vill ha ett samhälle befriat från klass-, köns- och etniskt förtryck, ett rättvist och ekologiskt hållbart samhälle för alla.

I samhället vi lever idag finns det skadliga strukturer som vi aktivt behöver arbeta för att ändra på. Speciellt utsatta samhällsgrupper har sämre förutsättningar och levnadsvillkor. Kampen för HBTQIA+-personers rättigheter, antirasism och feminism är en ständig del i Vänsterpartiets politiska arbete på alla nivåer, så även i Dalarna. En stor del av de diskrimineringar som tyvärr sker idag är just mot HBTQIA+-personer, kvinnor och personer med annat ursprung och etnicitet.

Alla människor ska ha samma rättigheter och samma chans till delaktighet oavsett sexuell läggning, könsidentitet eller ursprung. Ingen diskriminering eller särbehandling kan accepteras i ett demokratiskt samhälle.

Region Dalarna ska verka för ett inkluderande samhälle för alla. Det ska inte spela någon roll om du är patient, anställd eller resenär i kollektivtrafiken - du ska ha samma villkor och rättigheter som alla andra.

2. Klimatbudget i ett klimatnödläge

Överordnat all annan politik är frågan om hur vi hanterar det klimatnödläge som Dalarna och världen står inför. Alla, från största nation till minsta kommun måste göra verklighet av de nödvändiga åtgärder som krävs för att världen sammanlagt ska nå de uppsatta målen för global hållbarhet. Rapport efter rapport världen över visar att vi ligger långt efter. Denna utveckling ser vi även i Region Dalarna.

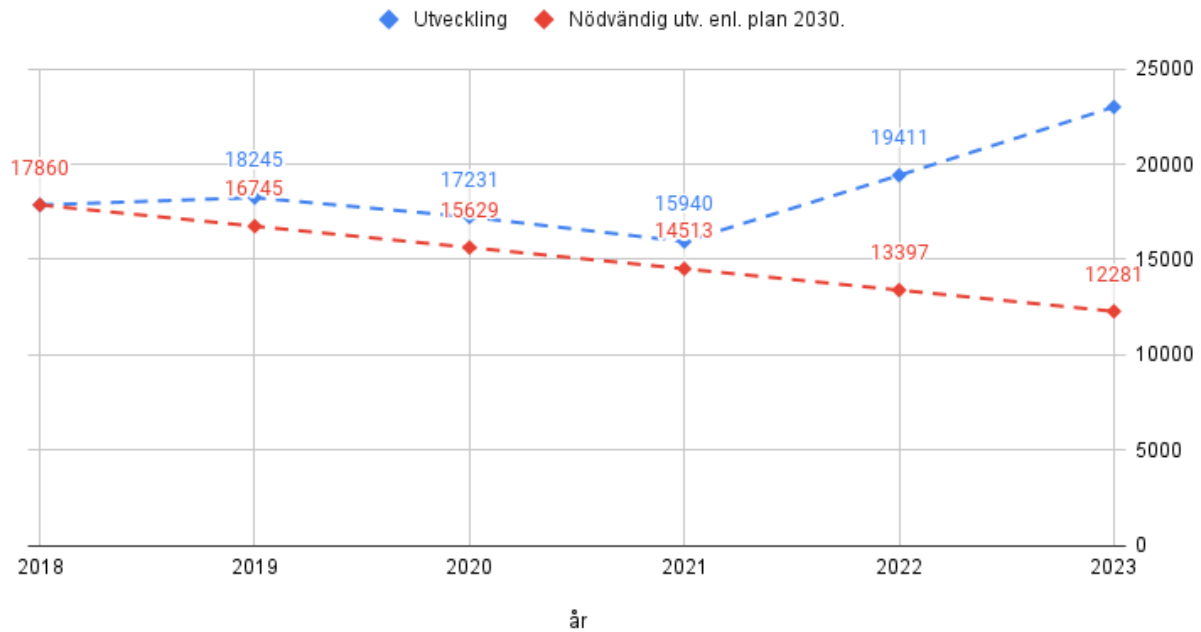
I budgeten och planperioden 2024-2026 fastställde Vänsterpartiet en koldioxidbudget för att staka ut nödvändiga delmål för att Region Dalarna ska klara slutmålet för år 2030. Klimatboksluten som Region Dalarna årligen redovisar ger en bra bild av nuläget, men anger inte den nödvändiga riktningen framåt.

För 2024							
Utsläppspost /ton CO2e)	2018	2022	2024	2025	2026		Mål 2030
Fastigheter	1191	1022	841	751	660		298
Kollektivtrafik*	3407	4420	2676	2230	1784		852
Hälso- och sjukvård	12 126	12 998	10506	9260	8014		3031
Övergripande	1137	971	799	713	627		284
Summa	17861	19411	14822	12954	11085		4465

Vänsterpartiets CO2e budget plan 2024-2026

Redan under föregående planperiod kunde vi konstatera en stegrande utveckling av Region Dalarnas koldioxidutsläpp. 2023 års klimatbokslut visar dessutom att utvecklingen blir alltmer alarmerande. Det finns viss reservation med att en del mätdata tillkommit och blivit mer utförliga, vilket bidrar till ett sämre/ökat utsläppsvärde av CO2e, men innebörden av totalen synliggör ett akut behov av att skyndsamt vidta kraftfulla åtgärder.

Utveckling CO2e utsläpp

2021 innebar ett trendbrott där regionen gick från minskande nivåer till att istället öka, vilket fortsatt även 2022 och 2023. Som diagrammet ovan visar ligger Region Dalarna på 5133 ton CO2e högre än startpunkten för mätningarna 2018, vilket innebär en 28,7% ökad klimatpåverkan.

Börvärdet för 2023 är 12 281 ton CO2e, men Region Dalarnas utsläpp landar istället enligt klimatbokslutet med en feldifferens på +10 713 ton CO2e. Det innebär att enbart feldifferensen utgör 87,2% av den totala utsläppsmängden som Region Dalarna 2023 kan tillåtas släppa ut om målen för 2030 ska uppnås.

Inför 2025 (och även innevarande år) krävs det att i varje enskild sakfråga, måste miljö- och klimatpåverkande konsekvenser vara den övervägande prioriteringen i våra ställningstagande, när det står mellan ekonomi och miljö.

Att en budget för koldioxidutsläpp är nödvändig och livsavgörande blir därför ställt bortom allt tvivel. Vi befinner oss i ett klimatnödläge och Region Dalarna måste ta sin del av ansvaret och vidta nödvändiga åtgärder för att förhindra en planetär utplåning.

2.1. Koldioxidbudget (ton CO2e)

Vänsterpartiet lägger en budget för koldioxidutsläpp som antas parallellt med ekonomisk ram eftersom det är ett nödvändigt styrmedel för att Region Dalarna ska kunna nå uppsatta utsläppsmål 2030. Regionstyrelsen åläggs ett särskilt ansvar med uppföljningsplikt att säkerställa att målen enligt antagen koldioxidbudget uppfylls.

För 2025								
Utsläppspost /ton CO2e)	2018	2023		2025	2026	2027	Mål 2030	Utv. 2022
Fastigheter	1191	1075		816	687	558	298	+5%
Kollektivtrafik*	3407	7188		5076	4020	2964	852	+63%
Hälso- och sjukvård	12 126	13 897		10506	9260	8014	3031	+7%
Övergripande	1137	834		652	561	470	284	-14%
Summa	17861	22994		17050	14528	12006	4465	

*För att få ut mer rättvisande mätvärde, föreslår Vänsterpartiet att måttet för kollektivtrafik även bör slås ut på mängden CO2e/resande.

3. Ekonomisk budget och flerårsplan

3.1. Förutsättningar & utmaningar

Förutsättningarna för en långsiktigt hållbar ekonomisk plan för Region Dalarna är långt ifrån optimala. Utgången från 2024 visar på ett sannolikt, prognostiserat balansresultat på ca -661 miljoner kr. En stor del av underskottet beror på att den handlingsplan som ligger som grund för att den politiska ledningens budget inte bedöms kunna realiserats 2024, samt en fortsatt hög eftersläpande kostnad för pensionsavsättningar kopplat till inflationen.

Att även Region Dalarna löper risk för att hamna i en vårdkris, beror till stor del av Tidö-regeringens passivitet. Staten och regeringen har det övergripande ansvaret att fördela landets resurser, men trots att både pengar och möjligheten finns låter Tidö-partierna, som enats om Sveriges ekonomiska politik, landets kommuner och regioner att förblöda ekonomiskt, till förmån för sänkta skatter för Sveriges höglönade.

Regionens nuvarande budget och flerårsplan förutsätter sparåtgärder till ett värde av ca 500 miljoner kr. Det är en handlingsplan som utgör en förutsättning för att 2025 års budgeterade resultat ska överensstämja mot utfallet. Det är problematiskt, särskilt mot bakgrund av att det är samma handlingsplan som legat till grund för både 2023 och 2024 års budget, utan att ha lyckats verkställas. Det är således relevant att ifrågasätta om den handlingsplanen såsom den är utformad verkligen är att betrakta som realistisk, om inte svidande nedskärningar ska genomföras.

Vänsterpartiet har därför genom omprioriteringar i budget, tillsammans med att också tillföra ekonomiska medel, samt lagt fram en ny handlingsplan som har ett tydligare fokus på både ekonomisk, social och klimatmässig hållbarhet.

3.2 Handlingsplan

Den handlingsplan som Region Dalarna tidigare har beslutat har en alldeles för stark viktning på neddragning vilket försätter verksamheterna i stress och lätt leder till beslut av panikartad karaktär som inte bygger en organisatorisk långsiktighet. Vi har därför valt att lägga om fokus i vårt förslag på handlingsplan.

3.2.1. Minska sjukskrivningar

Åtgärder med fokus på friskare personalgrupper och att säkerställa god arbetsmiljö ska prioriteras. Region Dalarna har en alldeles för hög nivå av sjukfrånvaro på totalt 11,2% för 2023. Att minska antalet sjukskrivningar med en procent ger en ekonomisk besparing på ca 60 miljoner kr.

Sjukfrånvaro	
Redovisas i %	2023
Korttidsfrånvaro (dag 1-14)	3,7
Långtidsfrånvaro > 60 dagar	7,5
Totalt	11,2

Framtidens kompetensförsörjning i vården är en brännande fråga och leder till en välgrundad anledning för oro. På flera områden är det ett tufft läge med personalbrist, som leder till övertid och ökar risken för överarbete och sjukskrivningar och ett ännu större behov av mer övertid. Därför behöver vi ta oss an problemet på ett strukturellt sätt och planera för målmedvetna åtgärder.

De direktiv vi ger genom vår handlingsplan är ett uppdrag för verksamheterna att för 2025 minska sjukfrånvaron med två procent, vilket skulle ge en besparing motsvarande 120 miljoner kr. För att uppnå en bättre arbetsmiljö och friskare arbetsplatser kan det vara aktuellt att initialt acceptera en högre kostnad och säkerställa att verksamheterna har rätt bemanning. Som ett led i det arbetet behöver VNS (vårdnära service) återställas vars insatser både minskar riskerna för patienter, men också innebär en jämnare arbetsbelastning i vården.

3.2.2. Skattesats

Majoriteten har aviserat en vilja att höja den regionala skattesatsen med 35 öre. Vänsterpartiet ställer sig bakom en sådan skattehöjning. Det är en naturlig följd av att Sverige leds av en regering som istället för att ekonomiskt säkra landets välfärd, väljer att prioritera skattesänkningar för de med högst inkomst.

3.2.3. Förenklad administration med slopad intern marknad

Genom att skapa en ökad tillitsbaserad styrning där verksamheterna helt finansieras via budgetramar och inte genom interna köp och avtal kommer det innebära en förenklad administration som leder till möjligheter att omfördela våra administrativa resurser. En låg uppskattning gör att Region Dalarna på detta vis kan frigöra resurser till ett värde av 10 miljoner kr.

3.2.4. Pausa uppräknig av politiska arvoden

Under 2025 och 2026 i nuvarande ekonomiskt ansträngda läge väljer vi att pausa uppräknigen av politiska arvoden. Det skulle innebära 1,5 respektive 2,1 miljoner kronor. Att vi inte valt att pausa uppräknigen 2027 beror på att vi då kan räkna med en bättre ekonomi, utifrån att vi förutsätter att Sverige då har en ny regering, som bättre tar ansvar för svensk hälso- och sjukvård.

3.2.5. Kloka kliniska val (KKV)

Vård som inte bör göras påverkar hälso- och sjukvårdens begränsade resurser. Därför är det viktigt att vården håller hög kvalitet och att resurserna används effektivt. Den svenska sjukvården bygger på en god vård med hög kvalitet och effektiv resursanvändning.

Åtgärder som inte gör nytta eller till och med kan vara skadliga, är också förknippade med ökade kostnader: dels kostnaden för den aktuella åtgärden, dels kostnaden för behandling och rehabilitering som resultat av den onödiga eller skadliga åtgärden. Dessutom innebär de en undanträngning av annan vård och behandling till andra patienter samt insatser för att öka tillgängligheten till vården. Att patienter vårdas på vårdavdelning där det inte finns tillräckliga resurser och kompetens för den aktuella åkomman kan vara direkt skadligt.

Socialstyrelsens riktlinjer i publikationen "Vård som inte bör göras" pekar på behovet av att förändra och reformera vårdens insatser genom kloka kliniska val. Även om riktlinjerna baseras på ett nationellt övergripande plan, utgör Region Dalarna med stor sannolikhet inte ett undantag. I Socialstyrelsens skrivningar finns ingen beräknad kostnadsbesparing för vad KKV skulle innebära för Sveriges regioner, men exemplifierar ändå med en hänvisning till en studie från OECD som visade att lågvårdevård (åtgärder utan effekt eller dålig risk–nytta balans) står för 20–30 procent av de totala vårdkostnaderna. För Region Dalarnas skulle det motsvara mellan cirka 1 440-2 162 miljoner kronor.

Att satsa på en genomlysning att se över hälso- och sjukvårdens olika delar och implementera en förändring i syn och inställning, enligt de riktlinjer och rekommendationer som kan sammanfattas i kloka kliniska val, kommer inte enbart leda till en bättre vård och patientsäkerhet utan har en inneboende god ekonomisk potential.

Vi bedömer att denna omställning för Region Dalarna del kan ha en kostnadsreducerande effekt på cirka 100 miljoner kr inom gränsen för flerårsplanen.

3.2.6. Klimatåtgärd enligt koldioxidbudget

För att uppnå målen till 2030 måste Region Dalarna få ner utsläppen av CO₂e. För hälso- och sjukvårdens del utgör förbrukningen av sjukvårdsmaterial den enskilt största faktorn med 10 603 ton CO₂e, vilket ska sättas i jämförelse med 2018 års nivåer som då var 8250 ton.

Utifrån koldioxidbudgeten har hälso- och sjukvårdens ett stort arbete framför sig och måste minska utsläppen från 2023 års nivå på totalt 13 897 ton ner till 10 506 ton CO2e. Det innebär i ekonomiska termer att vi kan räkna med en kostnadsminskning till ett värde av 25 miljoner kr.

Åtgärder		
Sänkt sjukskrivning (1% motsvarar ca 60 mnkr)		120000
Bemannings rätt - rekrytera och minska övertid		
Slopade intermediering - mer samarbete - underlättad adm		10000
Pausa uppräknings av politiska arvoden		1500
Kloka kliniska val		100000
Klimatåtgärd - minska mängd använd sjukvårdsmaterial		25000
Effekt förändrad taxa och zonmodell		63 000
Avbryt upphandling och förbered kollektivtrafik i egen regi	Effekt på sikt	
		319 500

3.3. Ekonomiskt resultat

Vänsterpartiets planerade budgetresultat för 2025 är 52 miljoner kr. Vi bedömer att det är nödvändigt att ge verksamheterna budgetförutsättningar som kan skapa lugn och tillförsikt. Med Vänsterpartiets budget kommer Region Dalarna återfå ett framtidfokus som innebär att vi kan tillskapa oss en både stimulerande arbetsmiljö och göra Region Dalarna till en attraktiv arbetsplats. För 2026 och 2027 är det budgeterade resultatet 334 respektive 208 miljoner kr.

4. Regionstyrelsen

Regionstyrelsen har ett övergripande strategiskt ansvar för Region Dalarnas samlade verksamheter. Det har stor betydelse att Regionstyrelsen agerar och har ett aktivt samspel med regionens nämnder, länets kommuner och andra myndigheter. Ett särskilt ansvar ligger i att följa upp, bevaka och analysera och om nödvändigt ta nya eller kompletterande beslut för att säkerställa att utvecklingen går i rätt riktning.

Region Dalarna ska arbeta för att vara ett inkluderande och hållbart län. Inkluderingsarbetet ska gälla alla medborgare men det bör ligga extra fokus på samhällets utsatta grupper. Kvinnor, HBTQ-personer och människor med annan etnicitet eller ursprung är de som utsätts allra mest för exkludering i samhället.

Region Dalarna har tidigare tillsammans med Länsstyrelsen och länets kommuner tagit fram en strategi för att förebygga våld, där det största fokuset ligger på mäns våld mot kvinnor. Tack vare Vänsterpartiet är det inte enbart en strategi med fina ord, utan nu har även en genomförandeplan tagits fram.

Eftersom Regionstyrelsen är regionens näst högsta instans, efter Regionfullmäktige, ligger ett enormt stort ansvar på styrelsen att ta de beslut som behövs, ta personalansvar för regionanställda, ta ansvar för invånarnas bästa och slutligen se till att besluten efterföljs och att målen nås. Därför är det också Regionstyrelsens ansvar att se till att det absolut viktigaste arbetet vi har framför oss idag - klimatarbetet - utförs på ett bra och långsiktigt sätt.

Då Regionstyrelsen ansvarar för att upprätta övergripande policys och riktlinjer som ska gälla för hela organisationen så är det viktigt att även dessa aktivt, i de delar det är möjligt, bidrar till att vi når klimatmålen. Av den anledningen menar Vänsterpartiet att den interna resepolicyn inte ska möjliggöra inrikesflyg som ett valbart alternativ för tjänsteresor.

4.1. Bort med marknadsfilosofin

Nyliberalismens intåg i den offentliga ekonomin har satt sina spår. Tankemönstret bakom New public management, även kallat NPM, bygger på att de interna relationerna mellan olika förvaltningar ska efterliknas modellen av en marknad

där tjänster ska värdesättas, säljas och köpas. Enligt denna princip hanteras fastigheter som en vara, vilka hyrs ut till den som har verksamhet däri. Konsekvensen av nuvarande system är att den lätt leder till skenbesparingar och orealiserade satsningar. Exempel på det kan vara att lokalytor i fastigheter som regionen äger och driver sägs upp av verksamheten, vilket ser ut som en besparing, men eftersom ytan fortfarande är kvar i Regionfastigheters bestånd, blir besparingen en chimär. Likaså har det förekommit att politiska prioriteringar med extra tillsatta ekonomiska medel helt enkelt försvunnit i spåren av ökade eller nya hyror. Systemet som var tänkt att utgöra styrincitament har istället lett till att ekonomin istället är svårare att överblicka.

Därför vill Vänsterpartiet stänga den inre marknaden och med det renodla den ekonomiska strukturen så att regionens kostnader blir mer överblickbar och med det får möjlighet till en mer hållbar och långsiktig utveckling.

Krav på avkastning hör hemma i bolagsvärlden och passar illa i den offentligt drivna verksamheten. Därför har Vänsterpartiet lyft bort alla krav på avkastning, eftersom vi menar att det är ett märkligt sätt att budgetera. Att med ena handen tillföra miljoner och sedan med andra kräva hälften tillbaka genom avkastning. Det är inte rimligt att i en offentlig verksamhet försöka efterlikna affärsmodeller där marknaden i det närmaste till 100% sker inom den egna plånboken.

4.2 Fastighetsberedningen

Fastighetsberedningen har i uppdrag att tillgodose regionens verksamheter med ändamålsenliga byggnader, men också att säkerställa att fastighetsbeståndet är energieffektivt och att nytt byggs på ett sätt som minimerar klimatpåverkan både i närtid och på lång sikt.

I Vänsterpartiets budget har Regionstyrelsen och Fastighetsberedningen givits en egen budgetram för att finansiera verksamheten. På så sätt har vi renodlat uppdraget och på samma gång tydligare lyft fram de faktiska kostnaderna för drift och underhåll. För 2025 har Fastighetsberedningen genom ramväxling tilldelats en budget på 610,5 miljoner kr baserat på tidigare intäktsnivå av hyror med en 6 % uppräknings.

4.2.1. Akademiskt tandvårdshus

Detta avsnitt låter vi ligga kvar i budget eftersom arbetet med det akademiska tandvårdshuset ännu inte har kommit igång, även om principbesluten att bygga har tagits. Vänsterpartiet anser att beslutet om att bygga och starta upp ett

akademiskt tandvårdshus i Falun är ett bra initiativ ur många aspekter och vi är särskilt glada över att majoriteten följde det förslag som Vänsterpartiet under föregående flerårsplan lade fram, nämligen att försöka hitta former för att få till stånd bygget av det nya akademiska tandvårdshuset, istället för att gå i väntan på att SBB eventuellt skulle fullfölja sina antagande.

4.3. Vårdval

Finansieringen av primärvårdens vårdcentraler sker genom Vårdval primärvård, vilket är en ordning som är reglerad via lag och regering och är således inget vi kan förändra genom regionens budget.

Vad gäller Vårdval BUP (barn- och ungdomspsykiatri) är saken en annan och Vänsterpartiet har som tidigare nämnt valt att planlägga en nedmontering av vårdval BUP. Det innebär att vi lyft ut 60,8 miljoner kr som utgör hälften av kostnaderna för vårdval BUP 2025 och växlar över de till Hälso- och sjukvårdsnämnden och Barn- och ungdomspsykiatrin. Att endast hälften av budgeten överförs beror på att överväxling av verksamheten rimligtvis behöver ske i ordnade former och därför bedöms kunna genomföras tidigast ett år efter fattat beslut.

4.3.1. Slopats nystartsbidrag i vårdval primärvård 2025

En privat aktör som etablerar en vårdcentral i Dalarna idag erhåller ett nystartsbidrag motsvarande 300 000 kr per månad under maximalt 3 månaders tid. Utöver den rättigheten har inte regionen någon möjlighet att bestämma var den privata vårdcentralen etablerar sig. Allt som oftast sker det i en tätort och inte nödvändigtvis där behovet är som störst, och därmed blir vården än mer otillgänglig för de som bor på landsbygden.

Vänsterpartiet vill upphäva rätten till nystartsbidrag för vårdcentraler och istället satsa de pengarna på regionens egna verksamheter.

4.3.2. Sistahandsansvaret

Det är viktigt att påpeka det faktum att regionens egna vårdcentraler alltid har sistahandsansvar och måste kompenseras för detta. Sker t.ex. en nedläggning av en privat vårdcentral med kort framförhållning kommer Region Dalarna göra en bedömning av hur övriga vårdcentralers vårdtyngd förändras och tilldelas kompensation till följd av ökat antal patienter och vårdbehov.

4.3.3. Listningstak

Utifrån att konkurrensneutralitet ska råda mellan privata vårdcentraler och de i egen regi, måste bägge driftsformer ha samma förutsättningar. Av den anledningen vill vi lyfta ur möjligheten att kunna begära stopp och sätta listningstak.

4.4. Lönesatsningar

Lönebildning i kombination med arbetstid är avgörande för framtidens rekryteringsmöjligheter och attraktionskraft hos morgondagens arbetare. Lika viktigt som det är att kunna rekrytera är Region Dalarnas förmåga att behålla befintlig personal. Därför behöver regionen ha en generös tillämpning i frågor som gäller arbetsmiljö och den anställdes inflytande över sin arbetssituation.

I jämförelse med den antagna budgeten i juni har budget för lönepott förstärkts och i budgeten för 2025 avsätts 39 miljoner kr, samt 69 och 101 miljoner kr för åren 2026-27.

Vänsterpartiet ser gärna att Region Dalarna inleder samtal med de fackliga organisationerna om möjligheterna kring arbetstidsförkortningar som på sikt kan förbättra arbetsmiljön och bidra till en bättre återhämtning.

5. Hälsa- och sjukvård

Ett av Region Dalarnas viktigaste uppdrag är att tillgodose att en god, tillgänglig och jämlik hälso- och sjukvård tillhandahålls i Dalarna. För att åstadkomma det krävs en rad strukturella förändringar kring organisation och utförande. Nämnden har även i Vänsterpartiets reviderade budget för 2025 förstärkts med 108,8 miljoner.

Vänsterpartiets sjukvårdspolitik utgår från Hälsa- och sjukvårdslagen:

“1§ Målet med hälso- och sjukvården är en god hälsa och en vård på lika villkor för hela befolkningen. Vården ska ges med respekt för alla människors lika värde och för den enskilda människans värdighet. Den som har det största behovet av hälso- och sjukvård ska ges företräde till vården.”

5.1. Vår gemensamma välfärd är vår styrka

Välfärden är i grunden något vi alla till lika stor del äger tillsammans, oavsett om du är fattig eller rik, ung eller gammal. Denna grundbult och princip är förutsättningen för ett jämlikt och jämställt samhälle och tas av många för givet. De senaste 30 åren har det dessvärre skett en förskjutning från det gemensamma till det privata och med marknadskrafternas intåg i hälso- och sjukvården har det bidragit till en kraftigt ökad ojämlikhet.

Den ökade privatiseringen innebär även att möjlighet till politisk styrning och fördelning av vårdens resurser begränsas. Genom lagen om valfrihet, även kallad LOV, ges privata vårdcentraler en rätt att geografiskt etablera sig var de vill. Det innebär i praktiken att de etableras utifrån lönsamhet och inte nödvändigtvis där behoven är som störst. Resultatet ser vi allt som ofta att privata vårdcentraler koncentreras till områden med en relativt sett frisk befolkning och högre inkomstnivåer, samtidigt som områden med befolkning som löper större risk för ohälsa inte alls har samma tillgång till vårdcentraler.

Det är av yttersta vikt att vi genom vår politiska styrning säkerställer att vårt gemensamma förblir gemensamt och att i de delar vi inte är förhindrade av nationella regelverk, ser till att vården fördelas och ges efter behov och solidariska principer. Behovet av vårdcentraler ska bygga på en rättvis tillgång till

vård för alla invånare i regionen, inte på lönsamhet. Systemet idag tvingar regionen att med skattemedel finansiera de privata vårdcentralerna utifrån platser som bolagen fritt väljer att etablera sig på.

5.2. Den geografiska ojämlikheten

Vi vet att ohälsan bland befolkningen är större i landsbygd än i tätort. I Dalarna har vi långa avstånd, vilket innebär utmaningar. Oavsett var man bor i länet så skall man ha rätt till en god vård. Den vård man behöver ofta ska finnas nära och vara lättillgänglig.

De mindre sjukhusen i Dalarna bedriver en viktig verksamhet som skapar trygghet för befolkningen och vidgar kapaciteten för vården. I SKR:s arbete med "God och nära vård" spelar de lokala sjukhusen en viktig roll.

Den lokala sjukvården är en grundsten men även digitaliseringen som pågår inom hälso- och sjukvården innebär stora möjligheter, speciellt för landsbygden. Den ger en snabbare och mer lättillgänglig kommunikation mellan patienter och vårdgivare och kontinuiteten stärks.

5.3. Tidningen 1177

Kunskap om hälsa och hur våra levnadsvanor kan orsaka sjukdomar är nödvändig för att vi skall ändra vår livsstil. Men kunskap är en färskvara och primärvårdens resurser är otillräckliga för att ge befolkningen den återkommande påfyllning som behövs. Därför satsar Vänsterpartiet på att regionen ska ge ut tidningen 1177, som ett komplement i folkhälsoarbetet.

5.4. Psykiatri

Den psykiska ohälsan ökar bland både vuxna, barn och unga. Det orsakar stort lidande hos den drabbade och anhöriga och är nu den vanligaste orsaken till sjukskrivningar. Det kan drabba vem som helst, när som helst. Därför måste alla som drabbas få bra vård i tid.

Vänsterpartiets utgångspunkt är att förebyggande och tidiga insatser behöver kombineras med en adekvat vård som är tillgänglig och jämlik över hela Dalarna. *En väl utbyggd och fungerande samverkan mellan psykiatrin och primärvården är av oerhörd betydelse för att undvika att patienter hamnar mellan stolarna.*

5.4.1. Barn- och ungdomspsykiatri (BUP)

För att säkerställa en sammanhållen vårdkedja och att resurser tilldelas efter behov blir år 2025 startskottet för en avveckling av LOV (lagen om valfrihet) inom

BUP. Vi menar att det splittrar verksamheten och försvårar för regionen att göra det omtag av verksamheten som är nödvändig. Vi är övertygade om att en sammanhållen vård är en bättre lösning både för verksamheten och för att kunna ge Dalarnas befolkning som är i behov av insatser från BUP det de behöver.

Region Dalarna bör istället för att privatisera BUP tillse att verksamheten ges bättre förutsättningar att klara sitt uppdrag. Vägvalet att privatisera tog nämligen en motsatt riktning när de ekonomiska förutsättningarna halverades. Det försatte verksamheten i ett kaosartat läge med personalflykt som följd. Verksamheten BUP behöver genomlysas och ges rätt förutsättningar.

5.4.2. Samordna insatser

Vänsterpartiet anser att Region Dalarna bör åta sig uppgiften i behandlingen av barn i psykiatrin att i större utsträckning samordna insatser från elevhälsa, ungdomsmottagning, samtalsmottagning för barn och unga och den specialiserade barn- och ungdomspsykiatrin.

Vi anser också att regionen bör stärka samordningen med länets kommuner i behandlingen av vuxna patienter inom psykiatrin.

5.6. Primärvård

En förstärkning av primärvården är nödvändig för att öka den geografiska jämlikheten och bland annat satsa på befintliga vårdcentralers förmåga att vara tillgänglig för fler patienter.

Genom en omfördelning i budget säkerställer vi att primärvården ges ytterligare 89,6 miljoner kr i budget genom en förstärkning i budgeten för vårdval. Att ge vårdcentralerna större ekonomiskt utrymme ökar möjligheterna för till exempel hembesök, ökad bemanning och i förlängningen kan akutsjukvården avlastas genom att tillgängligheten utökas.

5.6.1. Sänkta patientavgifter

Istället för att höja patientavgifterna som majoriteten föreslagit, väljer vi att sänka priset med 100 kr för besök i primärvården. Att besöka en vårdcentral kommer då istället att kosta 50 kr, medan avgifterna till specialistsjukvården ligger kvar på samma nivå som idag, om Vänsterpartiets budgetförslag vinner gehör. Vi vill inte att människor ska avstå från att vända sig till vårdcentralen, utan snarast uppmuntra till besök. Vi gör det för att vi vet, att tidig upptäckt av sjukdomar och åkommor, som kan åtgärdas eller behandlas tidigare, är bättre både för patienten, men också för hälso- och sjukvårdens kostnader på sikt.

5.6.2. Hälsosamtal

Vänsterpartiet ser att det skulle vara av stor nytta för folkhälsan om regionen skulle utöka målgruppen för riktade hälsosamtal. Desto tidigare i livet ohälsosamma levnadsvanor går att bryta, desto bättre blir det för både den egna och den allmänna hälsan och behov av insatser.

Idag riktar sig hälsosamtalen i Region Dalarna till de som har fyllt 50 år och uppåt. Vänsterpartiet vill att hälsosamtal införs från och med det år man fyller 40 år.

5.7. Privatiseringar

Välfärden är i grunden något vi alla till lika stor del äger tillsammans, oavsett om du är fattig eller rik, ung eller gammal. Det är grunden för ett jämlikt och jämställt samhälle.

De ökade privatiseringarna som sker i välfärden innebär att politisk styrning och fördelning av resurser begränsas. Många privata vårdgivare ingår i större koncerner och riskkapitalbolag vars huvudfokus är krav på avkastning och vinstutdelningar. Det betyder att våra gemensamma tillgångar, de pengar som borde användas för att utveckla och förbättra Dalarnas hälso- och sjukvård, istället hamnar hos det privata näringslivet och aktieägare runtom i världen.

Det är av yttersta vikt att vi genom vår politiska styrning säkerställer att vårt gemensamma förblir gemensamt och att vården fördelas och ges efter behov och solidariska principer.

Därför föreslår Vänsterpartiet ett stopp på privatiseringar, användande av hyrpersonal och vill istället genomföra förbättringar i de egna verksamheterna.

5.7.1. Stoppa användandet av hyrpersonal

Användningen av hyrpersonal i Region Dalarna leder till en ekonomisk snedfördelning som gynnar bemanningsföretagen på bekostnad av regionens egna personal och verksamheter. Genom bland annat en ohållbar och oanständig lönebildning och en sämre arbetsmiljö för de anställda.

Den vårdpersonal som nu arbetar i den privata vården skulle, om inte systemet stödde privatiseringar, kunna finnas i den offentliga sjukvården och där bidra till att köerna kortades för alla.

Vänsterpartiet vill därför se ett stopp för användande av hyrpersonal genom utfasning. De pengar regionen nu lägger på avtal med privata bolag ska istället fördelas ut till att förstärka vården men även läggas i en lönepott för att på sikt höja vårdpersonalens redan för låga löner.

6. Tandvård

Tandvård är ett av regionens ansvarsområden som tar avstamp i Tandvårdslagen. Tänderna är en del av kroppen och tandhälsan har stor betydelse för den allmänna hälsan. Därför behöver tandvården vara tillgänglig för alla oavsett de geografiska och ekonomiska svårigheter som finns.

De senaste åren har Folktandvården i Dalarna haft stora svårigheter med personalbrist, svårt att behålla befintlig personal, stora oförutsedda kostnader, tillfälliga stängningar av kliniker och små ekonomiska medel. Vi kan med tillförsikt nu se att vissa av de svårigheter som har varit börjat ordna upp sig. Rekryteringen går framåt i rasande takt, en del av de kliniker som helt saknat bemanning har idag öppnat upp igen på grund av den positiva rekryteringen. Tandläkare väljer nu att stanna kvar i verksamheterna på grund av den förändrade prioriteringsordningen.

Tandvården ska enligt lag vara jämlik, det kan vi tyvärr inte säga att den är i Region Dalarna idag, men Vänsterpartiet arbetar hårt för att nå en fullt jämlik tandvård - *för alla*.

6.1. Patienter

Som vuxen patient i Folktandvården har det varit svårt att få tid för undersökningar och uppföljning, utifrån den tidigare prioriteringsordningen. Den ordningen innebar att barn- och akuttandvård var de behandlingar som skulle prioriteras och därmed fick vuxna patienter, som inte hade akuta besvär eller ansågs som riskpatienter, stå utan tandvård.

Den nya prioriteringsordningen har gjort att vuxentandvården utökats och på sikt bidrar till en mer jämlik tandvård. Det ser Vänsterpartiet positivt på.

6.1.1 Tandvård till unga vuxna

Många unga vuxna slutar att besöka tandvården i förebyggande syfte när de inte längre har tillgång till avgiftsfri tandvård, därför såg Vänsterpartiet till att åldern för fri tandvård höjdes från 19 år till 23 år 2019. Det finns nu en stor risk att detta kan komma att ändras. Regeringen har lagt ett förslag om att sänka åldersgränsen till 19 år igen, vilket drabbar även de unga vuxna nu som står i kö för tandvård. Riksdagen kommer att ta ett slutgiltigt beslut om detta i slutet på

november, och om sänkningen sker kommer det gälla från och med första januari 2025.

Därför säkrar Vänsterpartiet upp att alla de unga vuxna som nu står i kö ska få den behandling de väntar på avgiftsfritt, genom ett tillskott på 12,5 miljoner kr per år under en 4-årsperiod med start 2025.

6.2. Personal

Trots att rekryteringen går framåt och mer personal tillsätts så finns det ännu vakanser som behöver fyllas. Svårigheterna beror till viss del på det låga utbudet av tandvårdsutbildningar i landet. I Dalarna finns det inga utbildningar alls för tillfället, därför behöver regionen rekrytera personal från de städer som erbjuder utbildning men även från andra länder som till exempel Riga. En svårighet som tillkommer där är att hitta boenden, med den rådande bostadsbristen, till de som flyttar hit för anställning och även att de kan ha en medflyttande familj som också behöver arbete, förskola och skola.

Den tidigare prioriteringsordningen, som var barn- och akuttandvård, var en bidragande faktor till att personal sa upp sig. Den nya ordningen har lett till att fler tandläkare väljer att stanna kvar inom regionen och det är vi tacksamma för.

Vänsterpartiet vill se en ökad samverkan mellan regionen och kommunerna i arbetet med att flytta hit utomlans och utomlands tandvårdspersonal, för att förenkla och på så sätt även öka rekryteringen.

6.3. Sjukresor

Eftersom att regionen ansvarar för alla invånares tandhälsa i enlighet med Tandvårdslagen innefattar de även de patienter som går till privata kliniker. En del av ansvaret regionen innehar i detta är kostnader för sjukresor. Inom Folktandvårdens egna verksamheter kan man räkna på ungefär vilka kostnader sjuktransporter kan landa på, men med de privata är det däremot nästintill omöjligt.

Regionen må ha ansvaret för invånarnas tandhälsa oavsett regional eller privat tandvård, men insyn i de privata aktörernas verksamheter är inget regionen får i dagsläget. Vi vet att många privata tandläkarkliniker ofta kallar och behandlar sina patienter i större utsträckning än vad som behövs, just för att gå med större vinst. Vänsterpartiet anser att skattemedel inte ska gynna privata bolags vinster.

En utredning om beställare och utförare i sjuktransporter inom tandvården görs och den ser Vänsterpartiet positivt på. Vi behöver få rådighet över vilka

kostnader och svårigheter detta faktiskt utgör för regionen och hur vi på sikt även ska minska dessa - för en ansvarsfull användning av skattemedlen.

7. Kultur och bildning

Kultur ska vara till för alla, inte en lyx för några få. Det ska vara lätt att uppleva och utöva kultur i hela regionen för alla invånare.

Kulturen präglas av sin tids föreställningar, motsättningar och villkor.

Kulturen återspeglar inte bara samhället. Konst och andra kulturyttringar kan också vara en förändrande kraft som bidrar till att människor blir medvetna om sig själva och om samhället. Det är därför är det så viktigt att konsten får verka fritt. Att den varken underkastas censur, ideologier eller kommersialism. Kulturen är viktig för Dalarnas attraktivitet. Den bidrar till regional utveckling.

En region där kulturen har en aktiv och framträdande roll lockar till inflyttning, nyetablering och turism. Kultur är viktigt för människans behov av identitet och sin personliga utveckling.

Forskning visar att kulturinsatser kan öka det fysiska, psykiska och sociala välbefinnandet vid en rad olika tillstånd. En kulturunderstödd vård är en viktig pusselbit som kan bidra till en mer effektiv och personcentrerad vård och omsorg. En vård som utgår från ett hälsoperspektiv. Fokus sätts på hela människan och på individens friska resurser, trots sjukdomar och svårigheter.

Kultur ger människor möjlighet att formulera drömmar, uttrycka känslor och skapa identiteter. Kreativiteten och kulturen som kraft är underutnyttjad, därför behövs satsningar på kultur ökas, speciellt i läget vi befinner oss i nu med ett ökat misstroende mot både andra medmänniskor och demokratin.

7.1. Kulturpris och stipendier

Ett sätt att uppmärksamma det rika kulturliv som finns i Dalarna och de konstnärer som bidrar till det är de kulturpriser och stipendier Region Dalarna delar ut sedan 1963. För många konstnärer är prissumman ett viktigt stöd för sitt fortsatta arbete. Dalarna behöver ett fortsatt underifrånperspektiv med medborgarnära och uppsökande kultur och bildning, då det stärker både föreningsliv och innovation.

Länsbibliotekets verksamhetsmedel är en förutsättning för att utföra det lagstadgade uppdraget. Nedskärningar av regionbidrag till kommunbiblioteken och åtaganden i samverkan med kommuner och Barnhälsovården orsakar lika

stor minskning av statsbidraget. Stor påverkan på små kommunala verksamheter med lagstadgat uppdrag till invånarna. Indirekt påverkas det genom att kommunernas biblioteksverksamhet förlorar lagstadgad stödstruktur som stödjer likvärdig kvalitet, kompetensutveckling och utvecklingskraft.

7.2. Besparingen är liten och konsekvensen för stor

Det av Region Dalarnas politiska majoritet lagda budget- och regionplan med tillhörande besparingsåtgärder kommer leda till en mindre förmåga för regionen att utföra det lagstadgade kulturuppdraget. Ungefär 80 % av verksamhetsmedlen är bundna till kompletterande infrastrukturstöd för kommunbiblioteken och åtaganden i samverkan med kommuner och Barnhälsovården. Risken med nedskärning av regionbidrag kommer att orsaka en lika stor minskning av statsbidraget.

Att majoritetens beslut att pausa projektstöden kommer resultera i en anpassad budget på 1,5 miljoner kr per år. Deras förslag är att minska budgetramen med 1% (0,9 miljoner kr) för samtliga kulturverksamheter inom samverkansmodellen. Högre kostnader urholkar dock redan nu möjlighet till större produktioner. Färre produktioner leder till lägre utbud, en mer begränsad tillgång till kultur och färre uppdrag till de som arbetar runt produktionen såsom snickare, ljud- och ljus tekniker, hotell och restauranger.

Kultur bidrar till regional utveckling. Mindre kultur riskerar leda till att länets attraktionskraft minskar, både för invånare och för turister. Konsekvensen av det blir ett minskat deltagande i kultur och bildning, svagare föreningsliv och lägre innovation. Varje individ som inte kommer in i arbetslivet betyder både förlorade skatteintäkter och ökade kostnader på grund av olika rehabiliteringar och vård.

De föreslagna besparingarna är små - men konsekvensen blir för stor. Därför lägger Vänsterpartiet i denna budget en oförändrad budgetram i enlighet med tidigare års ram för att bibehålla projektstöd, kulturpriser, stipendier och Mentalvårdsmuseet i Säter på samma nivå som tidigare.

7.3 Förstärkt demokratiarbete

Vi lever i en tid där samspelet, förståelsen för och vikten av delaktighet i samhällsutvecklingen till viss del krympt. Nämnden har ett särskilt ansvar för dessa frågor och vi vill därför ge ett tillskott på 1 miljon kr till nämnden för att förstärka arbetet på detta område. Syftet är att möjliggöra ökad involvering och aktivt medskapande i samhällsutvecklingen och att skapa en större känsla av samhörighet och ökad tillit till samhällskontraktet.

Målet är mer demokrati, mer delaktighet och genom ökad bildningsgrad lägga en starkare grund till att kunna förstå skillnaden mellan förmedlad kunskap, fakta och vad som är desinformation.

7.4 Ekonomi

Kultur och bildning är grundläggande för ett fritt och demokratiskt samhälle och får aldrig tillåtas att stagnera. För att stimulera till utveckling, skapande och fritänkande hos befolkningen har Vänsterpartiet lagt en budget som ökar nämndens totala budget med 10,2 miljoner kr.

8. Regional utveckling

Regional utveckling handlar om att människor ska kunna bo, verka och leva i hela Dalarna. Kommunerna ska ha likvärdiga förutsättningar för att kunna erbjuda sina invånare bra välfärdstjänster och service. Dalarna ska vara en region som lockar till sig både människor och företag, och vara en region där man vill stanna kvar i.

Dalarna består till största del av landsbygd, och för att landsbygden och regionens tätorter ska kunna utvecklas positivt behöver politiken skapa förutsättningar för utveckling på både lokal och regional nivå. Fokus ska vara på invånarnas behov i form av arbetstillfällen, infrastruktur, transporter och samhällsservice.

Vänsterpartiets regionala strategi bygger på jämlikhet, långsiktighet, hållbarhet, gemensam samverkan och fokus på klimatförändringarna. Vi vill att regionen ska arbeta för ett hållbart transportsystem, ett hållbart näringsliv och en hög livskvalitet för regionens invånare.

Välfärd och samhällsservice i Dalarna ska gå att lita på - och det är Vänsterpartiet som har politiken för det.

8.1. Kompetensförsörjning

Region Dalarna har det övergripande ansvaret för länets kompetensförsörjning. Ett aktivt arbete för att samverka med kommuner, utbildningsinstanser, arbetsgivare och andra aktörer är A och O.

En viktig uppgift för politiken är att verka för att näringslivets behov av kompetent arbetskraft ska kunna säkras. Här finns mycket att vinna på ett helhetsfokus på arbetsmarknadspolitiken i regionen så att de åtgärder som görs riktas in mot att minska ungdomsarbetslösheten och att få nyanlända i arbete samtidigt som företagens behov tillgodoses.

Arbetslösheten bland unga och nyanlända är ett fokusområde Vänsterpartiet vill satsa extra på.

8.2. Infrastruktur och näringsliv

För att näringslivet ska kunna skapa arbetstillfällena och bidra till utveckling och samhällsservice i regionen behöver politiken skapa förutsättningar i form av bland annat infrastruktur och kommunal och regional service. En väl fungerande infrastruktur är en förutsättning för att näringslivet ska kunna utvecklas och för att skapa goda livsmiljöer, så att vi får platser som människor både väljer att flytta till och att stanna kvar på.

8.3. Dalastrategin 2030

Region Dalarna har tagit fram en egen övergripande strategi utifrån Agenda 2030, som hela regionen ska arbeta utifrån. Den fokuserar på att bygga ett hållbart samhälle. Det största fokuset ligger på klimat och miljö. På det området anser Vänsterpartiet att Region Dalarna behöver intensifiera sitt arbete.

Varje år gör regionen en Hållbarhetsredovisning med klimatbokslut som går igenom de satta hållbarhetsmålen och hur de har efterföljts genom att jämföra det slutgiltiga nyckeltalen från det året med tidigare års nyckeltal och de satta målen. När vi kollar på det senaste klimatbokslutet kan vi se att Region Dalarna inte uppnått sina klimatmål med att sänka koldioxidutsläppen, utan i vissa delar faktiskt ökat utsläppsmängden.

8.4. Klimatprotokoll

Vår världs absolut största hot är klimatförändringarna. Vänsterpartiet vill att Region Dalarna ska ligga i framkant i miljö- och klimatarbetet. Vi behöver agera nu - och det är kraftigt.

Med Vänsterpartiets förslag på en årsvis fastslagen koldioxidbudget möjliggör det ett större fokus och ett ökat krav på konkreta åtgärder där vi i detalj sätter mål och utförandeplaner för att bli ett mer klimatvänligt Dalarna.

Vänsterpartiet vill också att Region Dalarna inför klimatprotokoll som är ett nätverksforum där regionen bjuder in kommuner, länets stora arbetsgivare och andra aktörer som tillsammans delar med sig av erfarenheter och som kan lägga grunden för nya samarbeten i att bli ett mer klimatvänligt Dalarna.²

² Ursprunget i arbetssättet klimatprotokoll återfinns i Uppsala och har varit verksamt i 10 års tid. För inspiration besök gärna deras sida: <https://klimatprotokollet.uppsala.se/>

9. Regionservice

Serviceförvaltningen har en viktig verksamhetsstödjande roll till övriga förvaltningar genom att tillhandahålla kost, städ, tvätt, transport och fastighetsteknik.

I likhet med vad vi beskrivit kring regionens fastighetsförvaltning, är Serviceförvaltningen en säljande verksamhet i den pseudomarknad som skapats.

Som ett led i att Vänsterpartiet stänger den inre marknaden, tilldelas även Servicenämnden en egen ekonomisk ram på 436 miljoner och lyft ur kravet på 13,8 miljoner i avkastning. Regionservice budgetram är baserat på tidigare intäktsnivå med en uppräkningsgrad på 6%.

9.1 Vårdnära service (VNS)

Till följd av den osunda finansieringsmodellen som legat till grund för Servicenämndens budget i kombination med framförallt Hälso- och sjukvårdsnämndens stora underskott, blev konsekvensen som vi förutspådde under förra planperioden. Att "köpen" av vårdnära service (VNS) minskas eller i delar av verksamheten dras in helt, i tron att verksamheten då gör en ekonomisk besparing. Fakturorna från Serviceförvaltningen kommer förvisso i ett sådant läge att minska, men behovet av de arbetsuppgifter som utförs av VNS kommer att kvarstå och då behöva utföras av vårdpersonal. En sådan utveckling bidrar till sämre kvalitet och en högre arbetstygnd för vårdgivande personal.

Det är en naturlig konsekvens av en verksamhet som är satt under hård ekonomisk press och som uppmanas till att "vända varje sten" för att anpassa sig till budget. Att finansiera verksamheten genom interndebitering är ett självbedrägligt system och därför menar Vänsterpartiet att det är av yttersta vikt att Region Dalarna upphör med denna modell.

10. Kollektivtrafik

Kollektivtrafiken är nyckeln till ett sammanhållet län och den ska finnas i hela länet. Avgifterna ska vara låga, för att alla ska ha råd att åka buss och tåg. Kollektivtrafiken är även en viktig del i klimatarbetet. Ju fler som lämnar sin bensin- eller dieselbil hemma och ju fler som åker kollektivt - desto bättre är det för klimatet.

Det ska vara möjligt att pendla till jobb, skola och fritidsaktiviteter. Därför är det viktigt att turerna utökas och att priserna ligger på en låg nivå.

Landsbygdstrafiken behöver förbättras då turerna är för få och på vissa ställen nästan helt obefintliga, Vänsterpartiet väljer därför att hålla kvar vid förslaget på att förändra zon och prisförslaget från föregående årsplan, då inget nytt framkommit som förändrar läget, att vårt förslag är gynnsamt ur ekonomisk perspektiv, men framförallt för resenärer och klimat.

10.1. En zon - ett pris

Den enskilt största satsningen vi kan göra för klimatet i Region Dalarna är att utveckla kollektivtrafiken och att få fler människor att nyttja det kollektiva resandet. Kollektivtrafiknämnden har stora ekonomiska utmaningar som i grunden bygger på att alltför många människor väljer andra färdvägar än det kollektiva. Orsakerna är flera, i de mest uppenbara fallen beror det på att kollektivtrafikens sträckningar eller tidtabeller inte är tillgängliga i den omfattning som krävs för att valet ska falla på det kollektiva resandet. Prisbildningen är ett annat skäl till varför en del väljer bort buss eller tåg.

Vänsterpartiet ser att vi i det nuvarande ekonomiska läget i samhället, har ett gyllene tillfälle att få människor att i större utsträckning välja att åka kollektivt.

Vänsterpartiet ser positivt på att Kollektivtrafiknämnden har arbetat för att förenkla prisstrategin. Till skillnad från det kommande förslaget menar vi dock att det är djupt olyckligt att dela in Dalarna i två zoner och i synnerhet att isolera och peka ut en kommun (Borlänge) som avviker från övriga prissättningen. Konsekvensen av ett sådant förslag är att den som är bosatt i Borlänge får högsta prissättning för sitt resande ut i länet jämfört med övriga i Dalarna, som får dyrare resor först om deras färdväg går till eller via den av majoriteten föreslagna Borlänge-zonen. Vänsterpartiet föreslår därför att strategin löper hela linan ut och gör hela Dalarna till en zon och följer riktlinjer för kostnaden enligt

Vänsterpartiets förslag på ny pris och zonmodell för Dalarnas kollektivtrafik.

Med dessa förändringar ökar vi möjligheten till en positiv utveckling och att fler väljer den kollektiva resan och möjliggör till en utveckling där privatbilismen framförallt vad gäller arbetsresor kan minska markant.

10.1.1 Vänsterpartiets förslag

1. Att Dalarna utgör en zon i kombination med en indelning av stadszoner. Med innebörden att kommungränsöverskridande resor har ett och samma pris i hela Dalarna och att ett lägre pris är satt för resor inom stadszonen.
2. Att trafiken mellan Mora-Orsa infogas som en gemensam stadszon.
3. Att utgångspunkt för högsta prissättning motsvarar dagens kostnad för ett företagskort inom 2 zoner med 4% höjning enligt exempel nedan.

Vänsterpartiets förslag: 1 zon <i>(Med utgångspunkten att kostnaden för 2 zoner i tidigare modell blir styrande + 4% ökning)</i>		
1 zon 26 år >		
Biljettyp	Pris 2024	Ökning %
Enkelbiljett	54 kr	4%
Årskort med månadsvis betalning	7937 kr/ år 662 kr/mån	4%
Stadszon 26 år>		
Enkelbiljett	35 kr	4%
Årskort med månadsvis betalning	5793 kr/år 483 kr/mån	4%

10.2. Egen regi

Att upphandla kollektivtrafiken är kostsamt och förser Region Dalarna med en tvångströja som försvårar och omöjliggör framtida anpassningar och utveckling av kollektivtrafiken i de fall åtgärderna faller utanför de upphandlade villkoren.

Det är därför inte försvarbart vare sig ur ett ekonomiskt eller strategiskt perspektiv att upphandla utförandet av allmän och särskild kollektivtrafik.

Vikten av att just kunna utveckla och anpassa trafiken efter Dalarnas framtida behov, för att öka andelen människor som både ska kunna och vilja resa kollektivt, utgör ensamt vägande skäl i att inte upphandla kollektivtrafiken. Vänsterpartiet menar istället att Region Dalarna bör bygga upp en organisation som själva tar sig an ansvaret för driften av allmän och särskild kollektivtrafik. Trots egen regi kommer fortfarande möjligheten att upphandla trafik i mindre skala som ett komplement till den egna organisationen att finnas kvar. På så sätt kan vi skapa oss ett handlingsutrymme och organisatoriska muskler, redo att möta framtiden. I arbetet med att igångsätta driften i egen regi kan modell Västmanland med fördel användas som förebild.

Även om upphandlingen påbörjats, finns det tid att avbryta denna, vilket vi också föreslår med denna budget.

10.3. Avgiftsfritt sommarlovskort för unga

Region Dalarna har valt att införa sommarlovskort för ungdomar, vilket är en fortsättning på det initiativ och satsning som Vänsterpartiet genom budgetförhandlingar med regeringen 2014-2018 fick till.

Syftet med sommarlovskort är att utjämna den ekonomiska ojämlikheten hos ungdomar, vars förutsättningar att kunna verka i samhällslivet, både ur ett socialt och kulturellt perspektiv, ofta helt är avhängigt från föräldrarnas ekonomiska situation. Genom att avgiftsbelägga sommarlovskortet uppnås tyvärr motsatt effekt och det innebär att det primärt är ungdomar med ekonomiskt bättre förutsättningar som kommer kunna ta del av satsningen, medan andra som inte har råd ställs utanför. Avgiften blir därmed en del i ett paket att cementera den socioekonomiska situationen över generationsgränserna.

Vi menar att ekonomisk jämlikhet är en viktig aspekt i vår strävan till ett bättre och mer rättvist samhälle. Av den anledningen bör detta beslut innebära att sommarlovskort ska vara avgiftsfria.

10.4. Ekonomi

Kollektivtrafiken är en samhällsviktig funktion som behöver utvecklas. För att bryta den nedåtgående utvecklingsspiral som drabbat kollektivtrafiken, behöver nämndens ekonomiska muskler stärkas. Därför har Vänsterpartiet valt att tillföra 56 miljoner kr i höstens reviderade budget.

11. Sammanfattning

Regionstyrelse

- Uppföljningsplikt att målen enligt antagen koldioxidbudget uppfylls.
- Ökat arbete för inkludering.
- Fastighetsförvaltningen tilldelas en egen budgetram på 610,5 miljoner.
- Nybyggnationer ska byggas energieffektivt och klimatmässigt hållbart.
- Slopade interndebiteringar.
- Minskad administration som ger en besparing på 10 miljoner kr.
- **Lönesatsningar.**

Hälso- och sjukvård

- Öka tillgängligheten för medborgare.
- Återinföra tidningen 1177.
- Samordna insatser i psykiatri för både barn och vuxna.
- Avprivatisera Barn- och ungdomspsykiatri (BUP) fr.om. 2025.
- Förstärka primärvården genom ökade resurser till vårdval primärvård med 89,6 miljoner kr.
- Erbjuder hälsosamtal från 40 års ålder.
- Slopa nystartsbidraget för privata aktörer.
- Stoppa användandet av hyrpersonal.
- Förstärkt samtalsmottagning för barn och unga.
- **Generellt tillskott på 108,8 miljoner kr.**
- **Sänkta patientavgifter i primärvården.**

Tandvård

- Samverka med kommuner och andra aktörer för att förenkla rekryteringen.
- Större insyn i de privata tandvårdsklinikerna.
- Minska kostnader för sjukresor.
- Nå målet "Jämlig tandvård".
- **Säkerställa att unga vuxna i kö får sin avgiftsfria tandvård.**

Kultur- och bildning

- Pengar till kulturpriser, stipendier, projektstöd och museum.
- Förstärkt demokratiarbete.
- Tillskott 10,2 miljoner kr.

Regional utveckling

- Fokus på unga och nyanlända i arbetet med kompetensförsörjning.
- Satsa mer på miljö- och klimatarbetet.
- Anordna ett klimatprotokoll.

Service

- Slopa avkastningskravet på 13,8 miljoner kr.
- Servicenämnden tilldelas en egen budgetram på 436 miljoner kr.
- Slopade interndebiteringar.

Kollektivtrafik

- Införa en zon istället för två.
- Göra sträckan Mora-Orsa till en stadszon.
- Driva kollektivtrafiken i egen regi.
- Ökad tillgänglighet.
- **Tillskott på 56 miljoner kr.**
- Avgiftsfria sommarlovskort för barn och unga.
- Utökat resområde för färdtjänst med 3 mil utanför länsgränsen.

12. Budgetsiffror

Styrelse/Nämnd	Förvaltning	Beslutad budget juni 2024	Förändring	Vänsterpartiets budget 2025	Ramväxling	Budget efter ramväxling	Majoritetens budget	Reel Differens
Regionstyrelsen	Regionstyrelseförvaltningen, vårdval	1 980 381	52 972	2 033 353		2 033 353	2 005 462	27 891
Regionstyrelsen	Regionstyrelseförvaltningen, övrigt	389 225	19 443	408 668	-32 102	376 566	390 168	18 500
Regionstyrelsen	Finansförvaltning	563 866	39 952	603 818	-45 156	558 662	855 717	-251 899
Regionstyrelsen	Regionfastigheter	0	0	0	610 575	610 575	0	0
Hälsa- och sjukvårdsnämnden	Hälsa- och sjukvård Dalarna	8 046 255	106 769	8 155 024	-856 617	7 298 407	8 031 205	123 819
Hälsa- och sjukvårdsnämnden	Hörsel och syn Region Dalarna	77 378	0	77 378	-7 402	69 976	77 378	0
Regionala utvecklingsnämnden	Regionala utvecklingsförvaltningen	46 970	-521	46 449	-9 900	36 549	46 449	0
Kollektivtrafiknämnden	Kollektivtrafikförvaltningen	919 918	56 090	976 008	-31 096	944 912	916 008	60 000
Kultur- och bildningsnämnden	Kultur och bildning	191 894	10 200	202 094	-26 002	176 092	191 704	10 300
Servicekommittén	Regionservice Dalarna	-14 800	14 800	0	436 044	436 044	-13 800	13 800
Tandvårdsnämnden	Tandvårdsförvaltningen	110 445	12 500	122 945	-36 658	86 287	110 445	12 500
Tandvårdsnämnden	Tandvårdsfv, avkastningskrav	-12 800	0	-12 800		-12 800	-12 800	0
Patientnämnden	Patientnämndsförvaltningen	8 047	0	8 047		8 047	8 047	0
Gen nämnd Hjälpmedel Dalarna	Hjälpmedel Dalarna	3 864	-10	3 854	-1 686	2 168	3 864	-10
Revisorskollegiet		6 700	300	7 000		7 000	7 000	0
*Summer är redovisade i Tkr								
			314 496	12 631 748	0	12 631 748	12 616 847	14 901

RESULTATBUDGET, mnkr	Prognos 2024	Budget 2025	Plan 2026	Plan 2027
Verksamhetens intäkter		1 800	1 840	1 870
Riktade statsbidrag nationella ök		350	350	350
Verksamhetens kostnader		-14 347	-14 601	-15 085
Jämförelsestörande kostnad, pensioner				
Avskrivningar		-435	-460	-450
Verksamhetens nettokostnad		-12 632	-12 871	-13 315
Skatteintäkter 1)		8 456	8 812	9 130
Generella statsbidrag och utjämning 2)		4 201	4 281	4 327
Skattehöjning		256	256	256
Verksamhetens resultat		281	478	398
Finansiella intäkter		7	7	7
Orealiserade värdeförändringar				
Finansiella kostnader 3)		-236	-151	-197
Resultat efter finansiella poster		52	334	208
Årets resultat		52	334	208
Årets balanskravsresultat	-661	52	334	208

BALANSBUDGET (mnkr)	Budget 2025	Plan 2026	Plan 2027
TILLGÅNGAR			
Anläggningstillgångar			
Årets avskrivning	-435	-460	-450
Ingående värde	4 976	5 448	5 875
Årets investering	907	887	1 194
Summa anläggningstillgångar	5 448	5 875	6 619
Omsättningstillgångar			
Förråd	69	69	69
Kortfristiga fordringar	1 295	1 295	1 295
Kortfristiga placeringar	3 327	3 327	3 327
Likvida medel	400	400	400
Summa omsättningstillgångar	5 091	5 091	5 091
SUMMA TILLGÅNGAR	10 539	10 966	11 710

EGET KAPITAL, AVSÄTTNINGAR OCH SKULDER			
Eget kapital			
Årets resultat	52	334	208
Övrigt eget kapital	1 639	1 691	2 024
Summa eget kapital	1 691	2 025	2 232
Avsättningar			
Pensionsavsättning	6 648	6 766	6 891
Summa avsättningar	6 648	6 766	6 891
Skulder			
Långfristiga skulder	192	167	579
Kortfristiga skulder	2 008	2 008	2 008
Summa skulder	2 200	2 175	2 587
SUMMA EGET KAPITAL, AVSÄTTNINGAR OCH SKULDER	10 539	10 966	11 710